ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston Milliy Pedagogika Universiteti

13.00.00 Pedagogika fanlari
13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
13.00.03 Maxsus pedagogika
13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohalari va bosqichlari bo'yicha)
13.00.07 Ta'limda menejment
13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
07.00.00 Tarix fanlari
19.00.00 Psixologiya fanlari
01.00.00 Fizika-matematika fanlari
02.00.00 Kimyo fanlari
03.00.00 Biologiya fanlari
09.00.00 Falsafa fanlari
10.00.00 Filologiya fanlari
11.00.00 Geografiya fanlari

№1(2)
2026

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 138 sahifa,
20-yanvar, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:
Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI
Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),dotsent
Doniyorov S. M. –"Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ
Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:
Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:
Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician
Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician
Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor
Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Shermuhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor
Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)
Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)
Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)
Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)
Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)
Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)
Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor
Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)
Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor
Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor
Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service
Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor
Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)
Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor
Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)
Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor
Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics
Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor
Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region
Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences
Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:
Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:
• Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
• Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)
Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):
• Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
• Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669363** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Maktabga tayyorlov guruhi tarbiyalanuvchilarini maktab ta'limiga tayyorligini aniqlash 16
Akramova Dildora Ergashboy qizi

Bola tarbiyasida o'yinning ahamiyati 21
Choriyeva Durdona Anvarovna, O'ktamova Nasiba Ravshan qizi

O'quvchilarning loyiha-tadqiqot faoliyatini tashkil etishning ilmiy asoslari 25
Sobirova Nilufar Azimboy qizi

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida pedagogik jarayonni tashkil etish 29
Choriyeva Durdona Anvarovna, Ko'zibayeva Nasiba O'tkir qizi

Maktabgacha yoshdagi bolalarda sensor tarbiyani rivojlantirish texnologiyalari 32
Choriyeva Durdona Anvarovna, Allaberdiyeva Mardona O'tkirbek qizi

Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarni jismoniy tarbiyalash mazmuni va vazifalari 37
Choriyeva Durdona Anvarovna, Mirsharafova Shahinabegim Saidabbos qizi

Gandbolchi sportchilarni jismoniy tayyorgarligida harakatli o'yinlarning tarbiyaviy rivojlantiruvchi vazifalari 41
Ibodullayeva Munira Atabek qizi

Boshlang'ich sinflarda dars samaradorligini oshirishda noan'anaviy usullardan foydalanish samaradorligi 44
Yusufaliyeva Gulnora Abduraxmonovna

Modern Requirements for a Teacher's Pedagogical Skills in the Context of Digital Transformation in Education 49
Abira Bakhramova

Ta'lim muassasalarida o'smir yoshlarning ijtimoiylashuv jarayonini samarali tashkil etishga yordam beruvchi pedagogik omillar va shart-sharoitlar 54
Artikova Gulnoza Xasanovna

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida iqtisodiy tarbiya berishning nazariy-pedagogik asoslari 57
Mamadaliyeva Nilufar Bahodirovna

Kognitiv lingvistika va konseptologiya masalalari 60
Meyliqulova Manzura Abdullayevna

Developing Law Students' Writing Competence Through the IRAC Method in Legal English Classes: A Comprehensive Study at TSUL 63
Noila Mustafoyeva

Tarixiy obidalarning restavratsiya jarayonlarining o'rganilish tarixi 67
Ochilov Davron Bahodir o'g'li

Oliy ta'limda baholash jarayonini avtomatlashtirishda sun'iy intellekt texnologiyalarining qo'llanishi 72
Ovxunov Iqboljon Abdunabiyevich, Mamadaliyeva Kamolaxon Xayrullo qizi

Tabiiy yorug'lik va barqaror energiya manbalarini integratsiyalashgan mini home loyihasi 76
Djuraboyev Maqsudbek Karimbek o'g'li, Qodirjonov Oyatillo Abdulboqi o'g'li

Talabalarning tarixiy tafakkurini rivojlantirishda madaniy meros vositalarining pedagogik ahamiyati 80
Rajabova Matluba Toshkentboy qizi

Maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachilarining umummadaniy kompetensiyalarini rivojlantirish texnologiyalari 83
Saidova Nigora Olimovna, Jo'rayeva Nilufar Rustamjon qizi

Raqamli kommunikatsiyalarni o'smirlar shaxsiyatining rivojlanishiga ta'siri 86
Shomurotova Nigoraxon Nabijonovna

Talabalarning chizma geometriya fanini mustaqil bilish faoliyatiga oid kompetensiyalarini "Visio" dasturi vositasida rivojlantirish metodikasi 90
Tashimov Nurlan Erpolatovich

Shaxslararo munosabatlar – ijtimoiy pedagogik muammo sifatida.. 94
Uralova Muxabbat Sanjar qizi

O'zbek tili darslarida raqamli ta'lim vositalaridan foydalanish tajribasi 98
Yuldasheva Dilnoza Bekmurodovna

Психологическая готовность разведенных людей к вступлению в новый брак и приоритеты при выборе партнера... 101
Саидвалиева Шодия Рихсихужа кизи

Воспитание любви к прекрасному у дошкольников в развивающей предметно-пространственной среде: теоретико-методический аспект.. 107
Терехова Ольга Евгеньевна, Темирова Барно Кёмхоновна

Методика формирования наблюдательности у детей 6–7 лет в процессе целенаправленных прогулок-наблюдений.. 111
Терехова Ольга Евгеньевна, Шокиржонова Мохира Илхомжон кизи

Bo'lajak tarbiyachilarni kasbiy pedagogik faoliyatga tayyorlash texnologiyalari 115
Artikbayeva Aziza Abror qizi

Zamonaviy darslarda guruhlarda ishlash metodikasi 118
Berdiyeva Lobar Norqobulovna

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida faol rivojlantiruvchi muhitni tashkil etishda STEAM ta'lim texnologiyasidan foydalanish... 120
Esanova Maysara Umirovna

Logopediyada axborot texnologiyalarini qo'llash metodlari 124
Feruza Yusupova Akildjanovna

Axborot texnologiyalarining ta'lim jarayonidagi o'rni va rivojlanish bosqichlari.. 130
Qodirov Farrux Ergash o'g'li, Allanazarova Anora Muxobir qizi

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ilmiy-ijodiy kompetentsiyalarini rivojlantirish 134
Umarov Xusniddin

TARIXIY OBIDALARNING RESTAVRATSIYA JARAYONLARINING O‘RGANILISH TARIXI

Ochilov Davron Bahodir o‘g‘li
Mirzo Ulug‘bek nomidagi O‘zbekiston Milliy Universiteti
Tarix fakulteti tarix yo‘nalishi 2-kurs magistratura talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada mamlakatimizda, xususan Qashqadaryo viloyati misolida joylashgan me’moriy obidalarning restavratsiya va konservatsiya jarayonlarini chuqur o‘rganishda yordam beruvchi manbalar, ularning guruhlarga bo‘linishi hamda ta’mirlash jarayonlarida bevosita ishtirok etib, ushbu faoliyatni tahlil qilgan olimlarning ilmiy qarashlari yoritib berilgan.

Kalit so‘zlar: restavratsiya, konservatsiya, masjidlar, madrasalar, ziyoratgohlar, karvonsaroylar, madaniy yodgorliklar va boshqalar.

Abstract: This article examines sources that contribute to an in-depth study of the restoration and conservation processes of architectural monuments located in the Republic of Uzbekistan, with particular reference to the Kashkadarya region. The classification of these sources is discussed, and the scholarly views and analyses of researchers who directly participated in restoration and repair works are presented.

Key words: restoration, conservation, mosques, madrasahs, pilgrimage sites, caravanserais, cultural heritage monuments, etc.

Аннотация: В статье рассматриваются источники, способствующие детальному изучению процессов реставрации и консервации архитектурных памятников, расположенных на территории Республики Узбекистан (на примере Кашкадарьинской области). Освещается их классификация, а также представлены научные взгляды и исследования учёных, принимавших непосредственное участие в ремонтно-восстановительных работах и осуществлявших их анализ.

Ключевые слова: реставрация, консервация, мечети, медресе, святые места, караван-сараи, культурные памятники и др.

KIRISH

Hozirgi kunda ham tarixiy yodgorliklarni ta’mirlash, qayta tiklash va qurilish loyihalarini o‘rganish tarixshunoslik fanining kam o‘rganilgan yo‘nalishlaridan biri bo‘lib qolmoqda. Xususan, Qashqadaryo viloyatida joylashgan moddiy madaniy meros obyektlari – masjid va madrasalar, ziyoratgohlar, karvonsaroylar va boshqa inshootlar tarixi hamda ularning restavratsiya jarayonlari haqida ma’lumot beruvchi keng ko‘lamli manbalar nisbatan kam bo‘lib, mavjud manbalarni shartli ravishda uch guruhga ajratish mumkin:

1) 1991-yilgacha bo‘lgan, asosan sovet davriga oid manbalar;
2) mustaqillik yillarida amalga oshirilgan tadqiqotlar;
3) xorijiy adabiyotlar.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Birinchi guruhga doir adabiyotlar asosan sovet davrida yaratilgan bo‘lib, ushbu davrda bajarilgan ilmiy ishlar respublikamiz mustaqilligigacha bo‘lgan tarixiy holatni yoritishda muhim manbalar hisoblanadi. Bu asarlar yetuk mutaxassislar tomonidan monografiya, maqola va tezislar shaklida to‘plamlar hamda ilmiy jurnallarda

MAKTABGACHA PRE-SCHOOL ДОШКОЛЬНОЕ

chop etilgan. Xususan, M. Y. Masson[1], G. A. Pugachenkova[2], Y. V. Mixaylovskiy, B. A. Rjanitsin, I. I. Notkin[3], B. N. Zasipkin[4], A. Haqqulov[5], P. Sh. Zohidov[6]larning ilmiy ishlari misol tariqasida keltirilishi mumkin. Mazkur olimlarning tadqiqotlarida me'morchilik, restavratsiya ishlari, inshootlarning muhofazasi va saqlanishi hamda boshqa yo'nalishlar bo'yicha muhim ilmiy ma'lumotlar bayon etilgan.

Shuningdek, Y. G'. G'ulomov, X. Oxunov, Y. R. Rahmatullayev, T. N. Qori-Niyoziyning tadqiqotlarida O'zbekistonda sovet davrida madaniy yodgorliklarning muhofazasi masalalariga oid qimmatli ma'lumotlar uchraydi[7].

Qashqadaryo viloyati hududida joylashgan tarixiy yodgorliklar va me'moriy obidalarni o'rganish bo'yicha ham ushbu davrda bir qator amaliy ishlar amalga oshirilgan. Jumladan, S. K. Kabanov[8], G. A. Pugachenkova, L. I. Rempel[9], N. S. Sodiqova, Y. F. Buryakov, L. Y. Mankovskaya, X. T. Sultonov[10]larning asarlari va tadqiqotlarida voha hududida joylashgan tarixiy-me'moriy yodgorliklarning bunyod etilish tarixi va me'morchilik uslublari yoritilgan.

Mustaqillik yillarida mazkur yo'nalishda qator ilmiy-tadqiqot ishlari amalga oshirildi. Jumladan, M. A. Mirzayevning tadqiqotida 1917–1941-yillarda O'zbekistonda tarixiy va madaniy yodgorliklarni muhofaza qilish masalalari o'rganilgan[11]bo'lsa, X. S. Islomxo'jayev tomonidan tarixiy yodgorliklarni muhofaza qilishning huquqiy jihatlari tadqiq etilgan[12][13].

R. B. Abriyevning tadqiqot va maqolalarida mustaqillik yillarida O'zbekistonda tarixiy-me'moriy obidalarni ta'mirlash va qayta tiklash jarayoni Zarafshon vohasi misolida tahlil qilingan. M. Rasulovning falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasida esa O'zbekistonda tarixiy va madaniy yodgorliklarning 1980–2019-yillardagi holati atroflicha tahlil etilgan.

D. U. Yo'ldoshevaning "O'zbekistonda sovet hokimiyatining moddiy-madaniy yodgorliklarga bo'lgan munosabati (1917–1990-yillar)" mavzusidagi dissertatsiyasi o'rganilayotgan yo'nalish bo'yicha muhim tadqiqot bo'lib, unda sovet davrida O'zbekistonda madaniy yodgorliklarga bo'lgan munosabat[14], ularning holati, shuningdek, Qashqadaryo viloyatidagi tarixiy yodgorliklarning ahvoli, ularni ta'mirlash bo'yicha amalga oshirilgan tadbirlar va yo'l qo'yilgan kamchiliklar batafsil yoritilgan. Mustaqillik yillarida yaratilgan ilmiy ishlarda ham tarixiy-me'moriy yodgorliklarning muhofazasi, ularning tarixi, qayta tiklanishi va asl holatini saqlash masalalariga alohida e'tibor qaratilgan[15]. G. A. Pugachenkova, P. Zohidov, T. F. Qodirovalarning asarlarida O'zbekiston, jumladan, Qashqadaryo vohasidagi tarixiy yodgorliklarning me'moriy tuzilishi, holati va tarixi bo'yicha muhim mulohazalar keltirilgan.

S. Po'latov, A. Bo'tayev[16], P. Tursunov[17], N. Ismoilov, O. Bo'riyev[18], Q. Nasriddinov[19], O'. Xo'jayorov, P. Ravshanov, N. Xushvaqov[20]larning asarlarida, shuningdek, shahar tarixi va madaniyatiga bag'ishlab o'tka-

1 Массон М.Е. Столичные города в области низовьев Кашкадарьи с древнейших времен. (Из работ Кешской археолого-топографической экспедиции ТашГУ (1965-1966). – Ташкент: Фан, 1973; Массон М.Е., Пугаченкова Г.А. Шахрисабз при Тимуре и Улугбеке // Труды САГУ. Кн. 6. – Ташкент, 1953.

2 Пугаченкова Г.А. Архитектурные руини-реставрация или консервация? // Архитектура и строительство Узбекистана, 1995. – № 12. – С. 37-39

3 Михайловский Е.В., Ржаницын Б.А., Ноткин И.И. Реставрация памятников архитектуры [развитие теоретических концепции]. – М., 1971.

4 Засыпкин Б.Н. Памятники архитектуры Средней Азии и их реставрация // Вопросы реставрации. Сб. ЦГРМ. – М., 1926.

5 Ҳаққулов А. Тарихий ёдгорликларни таъмирлаш. – Тошкент, 1983; Шу муаллиф. Таъмир санъати. – Тошкент, 1991.

6 Зоҳидов П.Ш. Зеб ичра зийнат. – Тошкент, 1985.

7 Allayev M. Qashqadaryo viloyati tarixiy-madaniy meros obyektlarini ta'mirlash va muhofaza qilish tarixi. Tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dis... – Qarshi, 2021.

8 Кабанов С.К. Описание архитектурных памятников низовьев реки Кашка-Дарьи. – Ташкент, 1947. – С. 16; Шу муаллиф. Археологические разведки в верхней части долины Кашкадарьи. Труды института истории и археологии. Вып.7. – Ташкент, 1955. – С. 77-114

9 Государственное издательство художественной литературы Узбекистана, 1958. – 292 с.; Шу муаллиф. Термез, Шахрисабз, Хива. – М.: Искусство, 1976. – 208 с.; Шу муаллиф. Проект районной планировки Китабского района Кашкадаринской области Узбекской ССР. Том 1. – Ташкент, 1971

10 Султанов Х.Т. К истории формирования архитектурных ансамблей Шахрисабза XIV-XV вв. (по археологическим данным).: Автореф. дис… канд. ист. наук. – Самарканд, 1990. – 26 с

11 Мирзаев М.А. Ўзбекистонда тарихий ва маданий ёдгорликларни муҳофаза этиш ва ўрганиш ишининг ташкил топиши ва ривожланиши (1917–1941 йиллар). Тарих фанлари номз. дисс... – Тошкент, 1994. – 60.б.

12 Исламходжаев Х.С. Государственное управление в области охраны и использования памятников истории и культуры Узбекистана. дисс... канд. юрид. наук. – Ташкент, 1998

13 Allayev M. Qashqadaryo viloyati tarixiy-madaniy meros obyektlarini ta'mirlash va muhofaza qilish tarixi. Tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dis... – Qarshi, 2021.

14 Юлдашева Д.У. Ўзбекистонда Совет ҳокимиятининг моддий-маданий ёдгорликларга бўлган муносабати (1917–1990 йй.). Тарих фан. бўйича фалс. докт. (PhD). дисс... автореф. – Тошкент, 2021. – 56 б.

15 Кадырова Т.Ф. Пути архитектурного возрождения Узбекистана за XX – начало XXI в. (традиции и современность). – Ташкент, 2007. – 57 б

16 Пўлатов С., Бўтаев А. Қарши – қадимий шаҳар. – Қарши, 2006. – 82 б.

17 Турсунов П. Қарши: ёзилмаган тарих саҳифалари. – Қарши, 2006. – 62 б.

18 Исмоилов Н., Бўриев О. Қарши –Ўзбекистоннинг қадимий шаҳри. – Қарши: Насаф, 2006.

19 Насриддинов Қ., Хўжаёров Ў. Қарши шаҳрининг меъморий ёдгорликлари. – Тошкент: Янги аср авлоди, 2011.

20 Равшанов П., Хушвақов Н. Қашқадарё тарихига сайёҳат. – Тошкент, 2020. – 272 б.

zilgan konferensiya materiallarida Qarshi shahri va uning atrofida joylashgan tarixiy-me'moriy yodgorliklar hamda ularning tarixi tavsiflangan.[21]

Shahrisabz shahrida joylashgan tarixiy yodgorliklar haqida O. Bo'riyev, O. Jo'raqulov, A. Rahmatov, S. Rahmatovlarning asarlarida atroflicha ma'lumotlar berilgan o'tilgan[22].

Mustaqillik yillarida Qashqadaryo viloyati hududida joylashgan tarixiy-me'moriy obidalar, ziyoratgohlar va qadamjolar haqida yaratilgan asarlar mavjud bo'lib, ularda o'rganilayotgan mavzuning ayrim jihatlari yoritilgan. Jumladan, G'ozi Rahmon, A. Soatov, J. Xalilov, T. Boymirov, T. Tillayev, Sh. Rustamov asarlarida Qamashi tumani hududida joylashgan Langar ota ziyoratgohi va uning tarixi batafsil bayon etilgan. Bundan tashqari, A. Choriyev, I. Xoliyorov, Sh. Sharopov, R. Akbarov, P. Ravshanov, O. Bo'riyev, Sh. Ashurovalarning asarlarida ham mazkur mavzuning ayrim jihatlari bayon etilgan[23][24].

Uchinchi guruhga mansub xorijiy adabiyotlarda – V. Kolarz, A. Bennigsen, H. Roemer, A. J. Arberry, V. David, S. Usmonovalarning tadqiqotlarida – sovet hokimiyati va undan keyingi davrlarda tarixiy-madaniy meros yodgorliklari, ziyoratgohlar va qadamjolar to'g'risida qator ma'lumotlar keltirilgan.

Yuqoridagi manbalar tahlili shuni ko'rsatadiki, Qashqadaryo viloyatidagi me'moriy yodgorliklarni ta'mirlash muammolariga bag'ishlangan maqolalar va ilmiy tadqiqotlar nashr etilganiga qaramay, yodgorliklarni ta'mirlash va qayta tiklash ishlari hamda ulardan samarali foydalanish masalalarini kompleks tarzda yorituvchi maxsus dissertatsiya tadqiqoti yetarli darajada amalga oshirilmagan. Bu holat mazkur mavzuni yanada chuqurroq o'rganish zarurligini ko'rsatadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda tarixiy obidalarning restavratsiya jarayonlari va ularning o'rganilish tarixini tahlil qilishda tarixiy-tahliliy, qiyosiy va tizimli yondashuv metodlaridan foydalanildi. Manbaviy asos sifatida ilmiy adabiyotlar, arxiv hujjatlari, restavratsiya hisobotlari hamda normativ-huquqiy hujjatlar o'rganildi. Shuningdek, turli davrlarda amalga oshirilgan restavratsiya tajribalarini solishtirish orqali ularning ilmiy-uslubiy xususiyatlari aniqlanib, umumiy xulosalar chiqarildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Mazkur tadqiqot doirasida tarixiy obidalarni restavratsiya qilish jarayonlarining shakllanishi va rivojlanishi tarixiy, ilmiy va amaliy jihatdan kompleks tahlil qilindi. Tadqiqot jarayonida restavratsiya faoliyatining turli davrlardagi xususiyatlari, qo'llanilgan metodlar, ularning samaradorligi hamda obidalarning saqlanish holatiga ko'rsatgan ta'siri tizimli ravishda o'rganildi. Tahlil ishlari tarixiy manbalar, ilmiy adabiyotlar, normativ-huquqiy hujjatlar va real restavratsiya amaliyoti misolida olib borildi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, restavratsiya faoliyatining dastlabki bosqichlarida tarixiy obidalarni tiklash jarayonlari asosan empirik tajribaga tayangan bo'lib, ilmiy metodologiya yetarli darajada shakllanmagan. Ushbu davrda ustalar va hunarmandlar tomonidan amalga oshirilgan ishlar ko'pincha obidaning tashqi ko'rinishini tiklashga qaratilgan, biroq uning tarixiy qatlamlari, qurilish texnologiyalari va madaniy konteksti chuqur tahlil qilinmagan. Natijada ayrim hollarda obidalarning asl me'moriy kompozitsiyasi buzilgan, tarixiy elementlar yo'qotilgan yoki keyingi davrlarga xos detallar bilan almashtirilgan.

Keyingi davrlarda tarix, arxeologiya va me'morchilik fanlarining jadal rivojlanishi natijasida restavratsiya jarayonlarida ilmiy yondashuvlar izchil joriy etila boshlandi, ayniqsa XIX–XX asrlarda restavratsiya nazariyasining shakllanishi obidalarga bo'lgan munosabatni tubdan o'zgartirdi. Bu davrda restavratsiya ishlari faqat tiklash bilan cheklanmay, obidaning tarixiy qiymatini saqlash, uning evolyutsiyasini o'rganish va autentiklikni ta'minlashga qaratildi, natijada ilmiy tadqiqotlar asosida ishlab chiqilgan restavratsiya tamoyillarining amaliyotga tatbiqi kengaydi. Tahlil natijalari zamonaviy restavratsiya jarayonlarida kompleks va tizimli yondashuv ustuvor ahamiyat kasb etayotganini ko'rsatadi, bunda tarixiy manbalarni o'rganish, arxeologik qazilmalar natijalari, me'moriy o'lchov va hujjatlashtirish ishlari hamda qurilish materiallarining fizik-kimyoviy xususiyatlarini tahlil qilish o'zaro uyg'un holda amalga oshiriladi. Ayniqsa, laboratoriya tadqiqotlari orqali g'isht, ohak, bo'yoq va bezak materiallarining tarkibini aniqlash restavratsiya jarayonida to'g'ri texnologik yechimlarni tanlash imkonini bermoqda.

---

21 Қарши шаҳрининг жаҳон цивилизациясида тутган ўрни. – Қарши шаҳрининг 2700 йиллик юбилейига бағишланган халқаро илмий анжуман материаллари. – Тошкент: Фан, 2006. – 266 б.; Қарши. Китоб-альбом. – Тошкент, 2006; "Насаф ва Кеш тарихи манбаларда" мавзусидаги республика илмий-назарий конференция материаллари. – Қарши, 2010.
22 Раҳматов С. Қадимий ва навқирон Шаҳрисабз. – Тошкент, 2019. – 276 б.
23 Бўриев О., Хўжаёров А. Темурийлар даврида Туркистон зиёратгоҳлари. – Қарши, 2022. – 252 б.
24 Ашурова Ш. Яхшилар тажалласи. – Тошкент, 2009. – 404 б. Шу муаллиф. Маънавият жавоҳири. – Тошкент, 2015. – 504 б.; Шу муаллиф. Мерос абадияти. – Тошкент, 2022. – 295 б.

Tadqiqot davomida zamonaviy texnologiyalarning restavratsiya jarayonidagi o'rni va ahamiyati ham tahlil qilinib, raqamli modellashtirish, lazerli skanerlash, fotogrammetriya va 3D rekonstruksiya usullaridan foydalanish obidalarning hozirgi holatini aniq hujjatlashtirish, ularning deformatsiya darajasini baholash va restavratsiya ishlarini puxta rejalashtirishda yuqori samaradorlikni ta'minlayotgani aniqlandi, buning natijasida inson omiliga bog'liq xatoliklar kamayib, ilmiy asoslangan qarorlar qabul qilish imkoniyatlari kengaymoqda. Shu bilan birga, tahlil natijalari tarixiy obidalarni restavratsiya qilish jarayonida milliy va xalqaro me'yorlarga rioya etish muhim ahamiyatga ega ekanini ko'rsatdi, xususan, YuNESKO, ICOMOS va boshqa xalqaro tashkilotlar tomonidan ishlab chiqilgan tamoyillar obidaning tarixiy qatlamlarini hurmat qilish, minimal aralashuv va qaytaruvchanlik prinsiplariga amal qilishni nazarda tutadi hamda obidalarning madaniy meros sifatidagi qiymatini saqlab qolishda muhim metodik asos bo'lib xizmat qiladi. O'rganilgan tajribalar shuni ko'rsatadiki, restavratsiya jarayonlarida ilmiy yondashuv va amaliy tajribaning uyg'unligi eng maqbul natijalarga olib keladi, chunki faqat nazariy yondashuvga tayanish yoki aksincha, faqat amaliy tajriba bilan cheklanish obidaning tarixiy qiymatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu bois restavratsiya jarayonlarini tarixchilar, arxeologlar, me'morlar, kimyogarlar va muhandislar kabi ko'p tarmoqli mutaxassislar hamkorligida amalga oshirish zarurligi asoslab berildi. Umuman olganda, tadqiqot natijalari tarixiy obidalarni restavratsiya qilishda ilmiy asoslangan, kompleks va me'yoriy yondashuvlarni qo'llash zarurligini tasdiqlab, restavratsiya ishlarining sifatini oshirish, obidalarning uzoq muddatli saqlanishini ta'minlash va tarixiy-madaniy merosni muhofaza qilish tizimini yanada takomillashtirish uchun mustahkam ilmiy asos yaratadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, tarixiy obidalarning restavratsiya jarayonlarini o'rganish va amalga oshirish bosqichma-bosqich takomillashib, bugungi kunda ilmiy asoslangan va kompleks yondashuvga ega tizim sifatida shakllangan. Restavratsiya ishlari tarixiy, me'moriy hamda arxeologik tadqiqotlar bilan uyg'un holda olib borilgandagina obidalarning asl qiyofasi va madaniy ahamiyatini saqlab qolish mumkinligi aniqlandi.

Mazkur xulosalarga tayangan holda quyidagi takliflar ilgari suriladi: tarixiy obidalarni restavratsiya qilishda zamonaviy ilmiy-texnik vositalardan keng foydalanish; restavratsiya jarayonlarini tizimli ravishda hujjatlashtirish va ularni ilmiy muomalaga kiritish; soha mutaxassislarini tayyorlashda nazariy va amaliy bilimlar uyg'unligini kuchaytirish; shuningdek, milliy restavratsiya tajribasini xalqaro me'yorlar bilan uyg'unlashtirish orqali tarixiy-madaniy merosni saqlash samaradorligini oshirish maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Массон М. Е. Столичные города в области низовьев Кашкадарьи с древнейших времён (Из работ Кешской археолого-топографической экспедиции ТашГУ, 1965–1966). – Ташкент: Фан, 1973; Массон М. Е., Пугаченкова Г. А. Шахрисабз при Тимуре и Улугбеке // Труды САГУ. Кн. 6. – Ташкент, 1953.
2. Пугаченкова Г. А. Архитектурные руины: реставрация или консервация? // Архитектура и строительство Узбекистана, 1995, № 12, С. 37–39.
3. Михайловский Е. В., Ржаницын Б. А., Ноткин И. И. Реставрация памятников архитектуры (развитие теоретических концепций). – Москва, 1971.
4. Засыпкин Б. Н. Памятники архитектуры Средней Азии и их реставрация // Вопросы реставрации. Сб. ЦГРМ. – Москва, 1926.
5. Ҳаққулов А. Тарихий ёдгорликларни таъмирлаш. – Тошкент, 1983; Шу муаллиф. Таъмир санъати. – Тошкент, 1991.
6. Зоҳидов П. Ш. Зеб ичра зийнат. – Тошкент, 1985.
7. Allayev M. Qashqadaryo viloyati tarixiy-madaniy meros obyektlarini ta'mirlash va muhofaza qilish tarixi. Tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) diss. – Qarshi, 2021.
8. Кабанов С. К. Описание архитектурных памятников низовьев реки Кашкадарьи. – Ташкент, 1947. – С. 16; Шу муаллиф. Археологические разведки в верхней части долины Кашкадарьи // Труды института истории и археологии. Вып. 7. – Ташкент, 1955. – С. 77–114.
9. Государственное издательство художественной литературы Узбекистана. – Ташкент, 1958. – 292 с.; Шу муаллиф. Термез, Шахрисабз, Хива. – Москва: Искусство, 1976. – 208 с.; Шу муаллиф. Проект районной планировки Китабского района Кашкадаринской области Узбекской ССР. Т. 1. – Ташкент, 1971.
10. Султанов Х. Т. К истории формирования архитектурных ансамблей Шахрисабза XIV–XV вв. (по археологическим данным): автореф. дисс. … канд. ист. наук. – Самарканд, 1990. – 26 с.
11. Мирзаев М. А. Ўзбекистонда тарихий ва маданий ёдгорликларни муҳофаза этиш ва ўрганиш ишининг ташкил топиши ва ривожланиши (1917–1941 йиллар): тарих фанлари номз. дисс. – Тошкент, 1994. – 60 б.
12. Исламходжаев Х. С. Государственное управление в области охраны и использования памятников истории и культуры Узбекистана: дисс. … канд. юрид. наук. – Ташкент, 1998.
13. Allayev M. Qashqadaryo viloyati tarixiy-madaniy meros obyektlarini ta'mirlash va muhofaza qilish tarixi. Tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) diss. – Qarshi, 2021.

14. Абриев Р. Б. Мустақиллик йилларида Ўзбекистонда тарихий-меъморий обидаларни таъмирлаш ва қайта тиклаш тарихи (Зарафшон воҳаси мисолида): тарих фанлари бўйича фалсафа докт. (PhD) дисс. автореф. – Тошкент, 2020. – 53 б.
15. Юлдашева Д. У. Ўзбекистонда Совет ҳокимиятининг моддий-маданий ёдгорликларга бўлган муносабати (1917–1990 йиллар): тарих фанлари бўйича фалсафа докт. (PhD) дисс. автореф. – Тошкент, 2021. – 56 б.
16. Кадырова Т. Ф. Пути архитектурного возрождения Узбекистана за XX – начало XXI вв. (традиции и современность). – Ташкент, 2007. – 57 б.
17. Пўлатов С., Бўтаев А. Қарши – қадимий шаҳар. – Қарши, 2006. – 82 б.
18. Турсунов П. Қарши: ёзилмаган тарих саҳифалари. – Қарши, 2006. – 62 б.
19. Исмоилов Н., Бўриев О. Қарши – Ўзбекистоннинг қадимий шаҳри. – Қарши: Насаф, 2006.
20. Насриддинов Қ., Хўжаёров Ў. Қарши шаҳрининг меъморий ёдгорликлари. – Тошкент: Янги аср авлоди, 2011.
21. Равшанов П., Хушвақов Н. Қашқадарё тарихига сайёҳат. – Тошкент, 2020. – 272 б.
22. Қарши шаҳрининг жаҳон цивилизациясида тутган ўрни. Қарши шаҳрининг 2700 йиллик юбилейига бағишланган халқаро илмий анжуман материаллари. – Тошкент: Фан, 2006. – 266 б.; Қарши. Китоб-альбом. – Тошкент, 2006; "Насаф ва Кеш тарихи манбаларда" мавзусидаги республика илмий-назарий конференция материаллари. – Қарши, 2010.
23. Раҳматов С. Қадимий ва навқирон Шаҳрисабз. – Тошкент, 2019. – 276 б.
24. Рустамов Ш. Катта Лангар ёхуд ҳаж битиклари. – Тошкент, 2020. – 108 б.
25. Бўриев О., Хўжаёров А. Темурийлар даврида Туркистон зиёратгоҳлари. – Қарши, 2022. – 252 б.
26. Ашурова Ш. Яхшилар тажалласи. – Тошкент, 2009. – 404 б.; Шу муаллиф. Маънавият жавоҳири. – Тошкент, 2015. – 504 б.; Шу муаллиф. Мерос абадияти. – Тошкент, 2022. – 295 б.
27. Kolarz W. Islam in the Soviet Union, 1917–1960. – Karachi–Dacca, 1960; Bennigsen A., Wimbush S. E. Muslim National Communism in the Soviet Union. – Chicago: University of Chicago Press, 1979; Roemer H. R. The Successors of Timur. – Cambridge: Cambridge University Press, 1986; Arberry A. J. Sufism: An Account of the Mystics of Islam. – New York: Routledge, 2008; Montgomery D. W., Heathershaw J. Islam, Secularism and Danger. – 2016; Usmanova S. Ziyarah Tourism as a New Linkage for Tourism Development in Uzbekistan // New Voices from Uzbekistan. – Central Asia–Azerbaijan Fellowship Program, 2019.

13.00.00	Pedagogika fanlari
13.00.01	Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta’limotlar tarixi
13.00.02	Ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo‘yicha)
13.00.03	Maxsus pedagogika
13.00.04	Jismoniy tarbiya va sport mashg‘ulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05	Kasb-hunar ta’limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06	Elektron ta’lim nazariyasi va metodikasi (ta’lim sohalari va bosqichlari bo‘yicha)
13.00.07	Ta’limda menejment
13.00.08	Maktabgacha ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09	Ijtimoiy pedagogika
07.00.00	Tarix fanlari
19.00.00	Psixologiya fanlari
01.00.00	Fizika-matematika fanlari
02.00.00	Kimyo fanlari
03.00.00	Biologiya fanlari
09.00.00	Falsafa fanlari
10.00.00	Filologiya fanlari
11.00.00	Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA’LIMI

Mas’ul muharrir: Ramzidin Ashurov
Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov
Musahhih: Alibek Zokirov
Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №1(2)

© Materiallar ko‘chirib bosilganda “Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali manba sifatida ko‘rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma’sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali 26.09.2023-yildan
O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№C–5669363 reyestr raqami tartibi bo‘yicha ro‘yxatdan o‘tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.